

УДК 94 (510)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/22.166840>**Ігор КУДРЯ,***orcid.org/0000-0002-4324-1336*

доктор філософських наук,

доцент кафедри філософії та історії

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

(Київ, Україна) *ikudrya74@gmail.com***ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ КОНФУЦІАНСТВА**

Це дослідження актуальне для розуміння сучасних політичних, економічних і соціокультурних процесів Китаю, які характеризуються високим ступенем історичної спадкоємності й уважним ставленням до своєї духовної спадщини.

Конфуціанству в цілому приділено чимало уваги у вітчизняній і світовій історичній науці. Серед робіт, спеціально присвячених аналізу практичної філософії конфуціанства, необхідно відзначити насамперед праці, визначних синологів сучасності М. Льове, М. Е. Льюїса, переклади пам'ятників конфуціанської думки Дж. Ноблока.

Незважаючи на достатню кількість наукових досліджень, присвячених історії політичних і філософських учень Китаю, досі у вітчизняній синології немає комплексних досліджень, у яких би була розглянута специфіка практичної філософії конфуціанства.

Метою дослідження є системний аналіз конфуціанства як практичної філософії.

У конфуціанській думці культивування гуманних (цивілізованих) відносин є невід'ємною частиною китайської ідентичності. Інше питання, пов'язане з принципами гуманності й ритуалу, стосується впливу соціально-етичних норм на конкретного індивіда. Модель етичного суспільства Конфуція була простою й ідеалістичною: належне державне управління починається з морального самовдосконалення еліти. Упровадження конфуціанської етичної моделі держави мало далекосяжні наслідки в китайському суспільстві та культурі.

Визначний внесок у розвиток конфуціанської практичної філософії зробили Мен-цзи (385–312 рр. до н. е.) і Сюнь-цзи (310–219 рр. до н. е.). В обох цих філософів лі є методикою виховання людських моральних якостей. Сюнь-цзи пов'язує лі з фа, надаючи першому відтінку відповідальності. Підхід Сюнь-цзи до морального порядку є більш обгрунтованим і більш зваженим у своїх припущеннях щодо людської природи. Його концепція зовнішнього регулювання поведінки є більш життєздатною системою, ніж ідеалістичний гуманізм Мен-цзи.

Спрямованість практичної філософії конфуціанства на соціально-політичну й етичну проблематику, свідоме орієнтування своїх adeptів на соціальний обов'язок і лояльність державі забезпечили їй статус офіційної ідеології імперського Китаю, що призвело до включення принципів гуманності й ритуалу в повсякденну свідомість. Протягом усієї історії Китаю, незважаючи на ідеологічні та політичні віяння часу, практична філософія конфуціанства була настановою до дій, осердям світогляду освіченої меритократії.

Ключові слова: гуманність, ритуал, етика, конфуціанство.

Igor KUDRYA,*orcid.org/0000-0002-4324-1336*

Doctor of Philosophy,

Associate professor

of V. I. Vernadsky Taurida National University (TNU)

Department of History and Philosophy

(Kyiv, Ukraine) *ikudrya74@gmail.com***THE PRACTICAL PHILOSOPHY OF CONFUCIANISM**

The practical philosophy of Confucianism is the spiritual foundation of Chinese civilization, since it forms the axiological principles of socio-political order. In the practical philosophy of Confucianism, the central place was the issue of the moral nature of man, state administration, education and cultivation of an ethically responsible citizen. The fundamental principles of Confucian practical philosophy were the principles of humanity and ritual. The development and systematization of the main ideas of Confucianism in the field of ethics and practical philosophy is connected with the thinkers of Mencius and Xunzi. This research is topical to understanding the modern political, economic and socio-cultural processes in China, which is characterized by a high degree of historical succession and careful attitude towards its spiritual heritage. Among works specially devoted to the analysis of the practical philosophy of Confucianism, it is necessary to mention, first of all, the works, outstanding contemporary sinologists M. Loewe, M. E. Lewis, translations of the monuments of the Confucian thought of J. Knoblock.

Despite a sufficient number of scientific studies devoted to the history of China's political and philosophical teachings, there is still no comprehensive research in domestic sinology, in which the specificity of the practical philosophy of

Confucianism would be considered. The purpose of this study is the systematic analysis of Confucianism as a practical philosophy.

The main goal of the Confucian analects was the development and encouragement of reflexive thinking about ethical actions and responsibilities. Given this methodology, in the practical philosophy of Confucianism, two fundamental principles of humanity (ren) and behavioral decency (li) were developed. Ren or humanity in his early application denoted courage as a special quality ruler. Humanity also marked the benevolent attitude of the ruler to his subjects. However, in Confucian reflection, this concept gradually became a sign of moral quality, characteristic of man as a whole. In different variations, the concept of humanity was widely used in early Confucian philosophy, denoting humanity in general, humanity as a distinctive feature of man or natural human virtue of compassion. Thus, this characteristic was determined in many ways.

Humanity as ethical wisdom is closely linked with such social guidelines: respect, tolerance, benevolence, diligence and generosity. In addition, humanity requires such qualities of character as wisdom, righteousness, courage and determination. The principle of humanity is realized in different contexts: family, state and social.

A more complete understanding of the principle of humanity requires consideration of another important principle – li (ritual). This principle is present in all the normative codes of conduct of Chinese society. It was widely used in pre-Confucian times to denote ritual religious behavior in order to obtain supernatural protection and the blessings of deities. In the early times it was believed that the commitment of the gods could attract a ritual sacrifice. Many rituals devoted, in particular, to the harvest, were carried out only by the emperor, who was also considered “Son of the sky”. During the period of the belligerent states, the sphere of application of the principle of li gradually expanded and began to denote decency in the interactions between ordinary citizens.

Standards and norms of decency have served as guidance for proper behavior in a number of contexts: between children and parents, subjects and ruler, officials and emperor. On the basis of the principle of li were developed clear standards for a particular type of behavior according to a specific place and time.

Ideally, implementation of the practice facilitated the humanization of human relations. In addition to its basic ethical content, the principle of li contains a significant aesthetic component. There is a deep connection between humanity and ritual. In general, the purpose of the Confucian ethical self-improvement program was to learn to be human. The principles of humanity and ritual are interconnected, both internal and external. The principle of humanity refers to the internal, moral content of man. On the contrary, the basis of the ritual are external, socially constructed norms that govern and in a certain way limit the inner self.

Humanity and ritual are interdependent principles. This means that any of the two principles does not have an independent meaning. According to this point of view, humanity manifests itself only in ritual practices.

In Confucian philosophical thought, cultivating humane (civilized) relations is an integral part of Chinese identity. Another issue related to the principles of humanity and ritual, concerns the impact of socio-ethical norms on a particular individual. Finally, the important aspect of Confucian practical philosophy is the ratio of collective and individual. It is safe to say that Confucianism is an attempt to combine the collectivist-individualist characteristics of socio-political organizations. In fact, the Confucian practical philosophy, which is based on the principles of humanity and ritual, is the embodiment of a collectivist-individualistic approach to the socio-political organization of the state. Confucianism was optimistic, but pragmatic, in assessing human moral abilities and ways of their formation in order to obtain more productive results for society.

Significant contribution to the development of Confucian practical philosophy was made by Mencius (385–312 B.C.) and Xunzi (310–219 B.C.). Mencius, a disciple of Confucius of the second generation, argued that human nature is good. According to Mencius, evil is caused by various external factors that led to the fact that a person distorted his original good nature. So, a fix is needed to restore the lost source of good.

Xunzi believed that human nature was evil from the very beginning, and that it needs to be corrected in order to avoid further decomposition of the human race. Questions about human nature and its correction have evolved, both in the Confucian school and abroad. In essence, the philosophy of Mencius is humanistic and ethical. His theory of human nature is more advanced, systematic and logical than Confucius. On this basis, he built his theory of a humane state.

Other concepts of human nature that differed from the approach of Mencius, emphasized that morality is not an internal part of human nature; a person is born as a blank board and becomes good or bad depending on the influence of the surrounding environment; some people are born internally good, and others are evil. The main ethical problem of Mencius, both theoretical and practical, was moral self-cultivation. The first approach separates morality from the nature of man, while the second emphasizes the impact on people of external factors. The third approach denies the statement of Mencius that good – a universal characteristic of man. Affirming that inner goodness is a universal feature of man, Mencius emphasizes that all people are potentially good, regardless of hereditary status.

In contrast to the positive assessment of the human nature of Mencius, Xunzi's views are more pessimistic. His treatise is called “Human nature is evil”. Xunzi begins his treatise on the postulate of the lack of moral goodness in the primordial human nature.

In their ethical concepts, Mencius and Xunzi begin with opposing assumptions. Mencius relies on the original assumption, which was shared by early Confucianism, about the kindness inherent in human nature. He optimistically believed that the transformation of society would take place if these good starts were cultivated. Xunzi, on the other hand, postulates that for the modernization there is not enough one morality, it must be strengthened by li and fa. Nevertheless, he makes optimistic forecasts for society. Xunzi unambiguously claims that ethical perfection is a real opportunity for all people.

Both philosophers unambiguously affirm the equality of all people. The notion of equality introduced by Mencius and Xunzi not only deprives the legitimacy of historical natural inequality, but also criticizes existing inequalities. They challenge the hereditary aristocracy and replace it with ethical meritocracy. The state model they proposed is essentially social engineering in society.

Throughout the history of China, in spite of the ideological and political trends of time, the practical philosophy of Confucianism was the guiding action, the focus of the outlook of enlightened meritocracy.

Key words: *humanity, ritual, ethics, Confucianism.*

Постановка проблеми. Це дослідження актуальне для розуміння сучасних політичних, економічних і соціокультурних процесів Китаю, які характеризуються високим ступенем історичної спадкоємності й уважним ставленням до своєї духовної спадщини.

Аналіз досліджень. Конфуціанству в цілому приділено чимало уваги у вітчизняній і світовій історичній науці. Серед робіт, спеціально присвячених аналізу практичної філософії конфуціанства, необхідно відзначити насамперед праці визначних синологів сучасності М. Льове, М. Е. Льюїса, переклади пам'ятників конфуціанської думки Дж. Ноблока.

Незважаючи на достатню кількість наукових досліджень, присвячених історії політичних і філософських учень Китаю, досі у вітчизняній синології немає комплексних досліджень, у яких би була розглянута специфіка практичної філософії конфуціанства.

Метою статті є системний аналіз конфуціанства як практичної філософії.

Виклад основного матеріалу. Ключовим текстом, у якому викладені основні принципи практичної філософії конфуціанства, є «Аналекти Конфуція» (Лунь Юй). Аналекти в перекладі з грецької мови означає «вибрані твори одного або кількох авторів». Текст складається з фрагментів, створених генераціями учнів Конфуція й написаних через сімдесят років після смерті самого Конфуція. У рамках практичної філософії конфуціанства були розроблені два фундаментальні принципи: рен (гуманності) і лі (поведінкової пристойності). Базуючись на цих принципах, можна досягти конфуціанського ідеалу цивілізованої людини. Будь-яке розуміння конфуціанської практичної філософії спирається на те, як ми розуміємо ці два принципи та взаємодію між ними.

Рен, або гуманність, у своєму ранньому застосуванні позначало мужність як особливу якість правителя. Гуманність також позначала доброзичливе ставлення правителя до своїх підданих. Проте в конфуціанській рефлексії це поняття поступово стало означати моральну якість, характерну для людини в цілому. У різних варіаціях поняття гуманності широко використовувалося в ранній конфуціанській філософії, позначаючи

природну людську чесноту співчуття. Принцип гуманності виступав вихідною точкою етичної поведінки особи. Він діяв за умови, якщо між людьми є згода та спільні інтереси. У конфуціанській практичній філософії культивування взаємовигідних і благодійних відносин є невід'ємною частиною етичного життя. Китайське суспільство симбіотичне, а не антагоністичне.

Більш повне розуміння принципу гуманності вимагає розгляду іншого важливого принципу – лі (ритуал). Цей принцип присутній у всіх нормативних кодексах поведінки китайського суспільства. Ритуалу як фундаментальній категорії Конфуцій і його послідовники надали центральну роль у своїй соціальній програмі (Lewis, 2006: 14). Він широко використовувався в доконфуціанські часи для позначення ритуальної релігійної поведінки з метою отримання надприродного захисту та благословення божеств. У первісні часи вважалося, що прихильність богів може повернути ритуальна жертва. Багато ритуалів, присвячених, зокрема, врожаю, проводилися тільки імператором, «Синоном неба». На підставі принципу лі були розроблені чіткі стандарти для певного типу поведінки відповідно до конкретного місця й часу. Конфуціанські вчені розробили поняття ритуалу як основу соціального порядку, паралельний дискурс застосував цю ідею до адміністрації та права (Lewis, 1999: 32). Конфуціанський принцип лі виступав альтернативою щодо легістського принципу фа (закону) як засобу управління державою.

Принципи гуманності й ритуалу пов'язані між собою як внутрішньо, так і зовнішньо. Тому виникає запитання, що є важливішим для конфуціанської практичної філософії: природні (внутрішні) моральні якості або їх зовнішнє культивування. Гуманність як вищий моральний принцип надає сенс ритуалу. Проте гуманність як принцип вищого порядку не зменшує значущість ритуалу в конфуціанській традиції.

Розгляд понять гуманності й ритуалу спонукає до подальшого дослідження цих понять у суспільно-політичному контексті. Модель ідеальної держави Конфуція була простою: належне державне управління починається з морального самовдосконалення еліти. Упровадження конфуціанської етичної моделі держави мало дале-

косяжні наслідки в китайському суспільстві та культурі. Ідея, що виховання й освіта породжують морально відповідальну особу, була прищеплена системі китайського державного управління. Ця система проіснувала від епохи династії Хань (206 р. до н. е. – 206 р. н. е.) до 1905 р. (Loewe, 1994: 17). Конфуціанство було оптимістичним, але прагматичним в оцінці людських моральних здатностей і способів їх формування з метою отримання більш продуктивних результатів для суспільства.

Визначний внесок у розвиток конфуціанської практичної філософії зробили Мен-цзи (385–312 рр. до н. е.) і Сюнь-цзи (310–219 рр. до н. е.). Мен-цзи, учень Конфуція другого покоління, стверджував, що людська природа є доброю. Відповідно до Мен-цзи, зло зумовлене різними сторонніми чинниками, які призвели до того, що людина спотворила свою первісну добру природу. Мен-цзи є автором трактатів конфуціанського канону «Чотири книги» (Си-Шу). По суті, філософія Мен-цзи є гуманістичною й етичною. Його теорія про природу людини більш просунута, систематична та логічна, ніж у Конфуція (Yong Choon Kim, 1989: 59). На цій основі він побудував свою теорію гуманної держави. Основною етичною проблемою Мен-цзи, як теоретичною, так і практичною, була моральна самокультивация (Mencius, 2009: XI).

Сюнь-цзи виступав проти поглядів легізму, даосизму, моїзму та школи імен. Сюнь-цзи не про-

сто критикував кожен із цих поглядів. Насамперед він синтезував те, що, на його думку, було важливими елементами цих різних філософій із його особистими конфуціанськими переконаннями. На відміну від позитивної оцінки людської природи Мен-цзи, погляди Сюнь-цзи більш песимістичні. Його трактат називається «Людська природа є злою». Сюнь-цзи починає свій трактат із постулату про те, що людина, яка слідує за своєю природою й потурає своїм емоціям, неминуче буде порушувати закони й правила суспільства. Ідея цзянь (зла) є антонімічною щодо чеснот (Knoblock, 1994: 99). Підхід Сюнь-цзи є більш обґрунтованим і більш зваженим у своїх припущеннях щодо людської природи. У своїх етичних концепціях Мен-цзи й Сюнь-цзи кидають виклик спадковій аристократії й замінюють її етичною меритократією. Модель держави, яку вони запропонували, по суті є етичною інженерією суспільства.

Висновки. Спрямованість практичної філософії конфуціанства на соціально-політичну й етичну проблематику, свідоме орієнтування своїх adeptів на соціальний обов'язок і лояльність державі забезпечили їй статус офіційної ідеології імперського Китаю, що призвело до включення принципів гуманності й ритуалу в повсякденну свідомість. Протягом усієї історії Китаю, незважаючи на ідеологічні та політичні віяння часу, практична філософія конфуціанства була настановою до дій, осердям світогляду освіченої меритократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Knoblock J. *Xunzi: a translation and study of the complete works*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1994. 433 p.
2. Lewis M. E. *The Construction of Space in Early China*. Albany: State University of New York Press, 2006. 498 p.
3. Lewis M. E. *Writing and Authority in Early China*. Albany: State University of New York Press. 1999. 544 p.
4. Loewe M. *Divination, Mythology and Monarchy in Han China*. (University of Cambridge Oriental Publications, number 48.) New York: Cambridge University Press. 1994. 353.
5. Mencius. Translated by Irene T. Bloom. Edited by Philip J. Ivanhoe. New York: Columbia University Press, 2009. XXII, 178 p.
6. Yong Choon Kim. *Oriental Thought: An Introduction to the Philosophical and Religious Thought of Asia*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 1989. 394 p.